

ЦРКВА: НЕВЕСТА ЈАГЊЕТОВА*

Протојереј
Дон Антони Макгакин

Апстракт: У православном бојословљу не постоји дихотомија између војујуће и прославлене Цркве: Црква се сматра јединственом бојочовечанском заједницом, иконом Христовом, Њеовим Телом, као и иконом Свете Тројице.

Кључне речи: Црква, икона, тајна, Евхаристија, епископ, еклисиологија, христологија, тријадологија

Иако живимо у свету у којем је сам појам и термин „црква“ постао бирократизован и формализован, тако да људи када чују ову реч одмах помисле или на здање или на административно друштво, православни су задржали старије и бескрајно динамичније схватање Цркве које се налази у Светом Писму. Они Цркву описују као тајну „живота у Христу“; сигурно је схватају и као друштво верних, али, што је претежније, и као разгранату силу Христовог спасоносног дела које је објављено и конкретизовано у свету, као и у Будућем Веку.¹ Црква се, укореењена као што јесте у овом веку, али ипак из њега крећући се са свом трансцендентном назначењу са прослављеним Христом, налази у срцу есхатолошке тајне која у садашњем светском поретку не може у потпуности да се осећа као у свом дому, и унутар тог поретка не може у потпуности да се сагледа. Свето Писмо даје предност приступању овој тајни обновљења (ономе што бисмо могли да назовемо потпуном дубином искуства спасења у Христу и искуством заједнице благодати Духа Светога) кроз читав низ метафора и поређења. Када се посматрају заједно, из њих израња богато и дубоко наговештавајуће схватање Цркве. У складу с тиме, Црква Христова може да се схвати као органско и разгранато тело,² виноград у којем виноградар негује чокот и чисти га да више рода доноси,³ стадо оваца о којима се стара Пастир Добри,⁴ домаћинство,⁵ сила супружанске љубави⁶ и чак и здање у изградњи, са својим темељима и крајеугаоним каменом.⁷

* Наслов изворника: John Anthony McGuckin, *The Orthodox Church – An Introduction to its History, Doctrine, and Spiritual Culture* (Blackwell Publishing 2008), стр. 238–241. Овај текст је одломак из обимнијег поглавља српског превода књиге *Православна Црква – увод у њену историју, вероучење, и духовну културу* Ц. А. Макгакина, која би ускоро требало да се појави у издању Горњокарловачке Епархије.

¹ Управо због тога што је Црква заједница спасених, стара изрека има смисла: *Extra ecclesiam nulla salus* (Изван Цркве нема спасења), иако би се ово са латинског језика тачније превело као: „Изван Цркве нема сигурности“.

² Еф. 1, 22–23; 4, 16.

³ Јн. 15, 1–8.

⁴ Јн. 10, 1–6.

⁵ Еф. 2, 19; 1. Тим. 3, 15; Јевр. 3, 6.

⁶ Еф. 5, 32.

⁷ 1. Кор. 3, 11; Еф. 2, 20–22.

Свето Писмо пружа основни материјал за православну еклисиологију (учење о Цркви) али је такође веома важна она догматска и кључна реченица никејског Символа Вере у којој је Црква дефинисана као основна тајна хришћанске вере (чије прихватање је неопходно за спасење у оној мери у којој је Црква искуство „припадања“ Христу). Символ Вере потврђује да је неопходно веровати у: „једну, свету, саборну и апостолску Цркву“. Православна Црква, из своје унутрашње свести, себе описује као ту једну, свету, католичанску и апостолску Цркву Христову на земљи. Православна Црква зна, и проповеда, да је она потпуно иста заједница светих коју је Христос основао кроз различите тајне свог земаљског домостроја,⁸ и о Педесетници је овластио да има историјску и спасавајућу мисију у свету.⁹ Она је свесна свог снажног духовног и физичког идентитета, посебно због своје свести, отеловљене у времену и простору, о васкрсном присуству трансцендентног Господа посред ње. Ово је *phronema Christou*,¹⁰ онај „ум Христов“ који она, даром Духа Светога, поседује као сопствену духовну свест, и у који се непрекидно преображава, и као заједница, али и кроз лични свети живот сваког од својих чланова. Овај Господ остаје једина Глава и Врховни Првосвештеник Цркве Христове,¹¹ и управља њеним постојаним ходочашћем кроз време и простор.

Многи западни хришћани (који су можда навикли на представу о Црквама као деминацијама и заједницама раштрканим по свом уређењу и организацији и до одређене мере нејединственим у учењу и устројству¹²) сматрају како је ово дрска замисао и увредљива тврдња. Али заправо, сасвим једноставно се жели рећи да Православна Црква „познаје себе“, кроз путеве сопствене свештене историје на земљи. Она је Црква

⁸ Често се сматра како се оснивање Цркве видљиво и драматично десило о Педесетници; али постоје друге тајне које су ово покренуле и које откривају различите особине Христове Цркве, као што су подизање пророка и свештеника у Старом Завету, одабир и опуномоћавање апостола, и пре свега тајна смрти и васкрсења Господњег, као и Његово Велико Послање ученика (Мт. 28, 18–20). Стога се рођење Цркве јавља у свези тајни које не могу тек тако да се одвоје једна од друге, као што природа саме Цркве не може тек тако да се сведе на монохроматски ниво бирократског или „видљивог“. Педесетница је драматична пројава посвећене Цркве Христове у свету, и рођење њене свеобухватне мисије. То је тајна посвећења која допушта Цркви да буде „нова твар“ свог Господа, од којег тренутка благодати (настављајућег се до дана данашњег) је она овлашћена и да прославља Есхатон Евхаристије, и да у сили Духа Светога проповеда спасоносну реч свету.

⁹ Њен изворни *raison d'être* је трострук: прво, да буде место прослављања Бога на земљи; друго, да образује породицу Божију као заједницу светих, који једни другима помажу на ходочашћу до спасења а заузврат и они добијају помоћ; и треће, да уведе изгубљене овце у тор евангелизујући свет у сили Духа Светога до Последњег Дана када ће се Господ вратити да сакупи своје.

¹⁰ 1. Кор. 2, 16; Фил. 2, 5.

¹¹ Било која друга тврдња да јерарх или владар икада може да буде „глава“ Христове Цркве одбачена је од православних као нешто што је страно јеванђелском предању, и као нешто што наговештава да се Христос одрекао своје вечне царске силе, што је став којем се посебно супротставља следећа реченица из Символа Вере: „чијем Царству неће бити краја“, као и бројна библијска учења попут оних из Мт. 16, 8; 28, 20; Еф. 1, 22–23. Православна Црква такође одбацује предлог да било који појединачни епископ може да представља Христа у „викарном“ смислу (у смислу да су му подарене силе Господњег пуномоћја над Црквом) као да се ради о некој врсти господарења лица које је одсутно. Христос се није одрекао своје власти, по православном схватању, и у тој власти учествују многе различите службе и призови у заједници верних, у складу са различитим даровима и одговорностима сваког хришћанина, и зарад свеукупног служења свештене службе љубави. У складу са тим, за православне постоји велики проблем у вези са концептом папске службе за коју се тренутно у западној Римокатоличкој Цркви сматра да има јуридичку надмоћ.

¹² Нешто што Православна Црква сматра патологијом еклисиологије, а не њеним нормалним стањем.

апостола и Отаца, непрекидна на свом путовању; свесна је сопствених времена и стања, и приправна је да одговори на њих, али увек из постојано сачуване баштине своје заједнице са древним светитељима. Ово заједништво је нешто што је духовна свеза, као и вероучењско сагласје. Светитељи из прошлости, као и Црква у садашњости, имају овај склад љубави, и веровања, и учења, управо због тога што у себи поседују, као најдубље надахнуће и заједништво, ону исту љубав Господњу која је у њима надахнута истом благодаћу Духа Светога.

Црква познаје себе јер познаје свог Господа који ју је призвао у биће као Цркву, и познаје Га као живог у овом тренутку даром Духа Светога који је душа Цркве. Из истог разлога, Црква зна истину јеванђелског предања, и ватрено га брани, претпостављајући истину „договореној хармонији“ и разумевању црквеног јединства које је бирократске или углавном политичке природе. У времену у којем би се неки западни научници чак наглас смејали на саму помисао о томе да је неко способан да „зна“ јеванђелско предање (тврдећи било да је оно несхватљиво, или непостојеће, или несавладиво многообразно), Православна Црква сведочи да тачно зна шта предање јесте, будући да Господ који је проповедао своје Јеванђеље остаје Учитељ и Руководитељ заједнице која наставља да слуша, проучава, живи и објављује исто то Јеванђеље као спасоносну поруку, а не као нејасну археологију.

Православни одбијају да се сложе са представом о Цркви која је на Западу после реформације постала све више и више уобичајена – а то је тежња да се небеска и земаљска Црква строго разграниче на раздвојене ентитете. Према том становишту, ако можемо мало да генерализујемо и карикирамо, „невидљива“ Црква се сматра славном и прослављеном заједницом светих – а то је све што је Христос намеравао да Његова Црква буде, док „видљива“ Црква посрће кроз историју, укаљана компромисом, скандалима и корупцијом; непрекидно тражећи неког добротинитељног реформатора, или неки други нови одбор спреман за делање, који би је избавио из њеног савременог изопачења, како би је тако још једном обновио, и дотерао њену изгребану боју да, у најмању руку, не би више толико саблажњавала свет. У свом земаљском облику, она се посматра као она која је подложна томе да свету представи своје веома грешно лице. Невидљива Црква се, у оваквом приступу, схвата као језгро изабраника унутар Цркве; али она је често савладана љуштуром и бирократским трицама које прете да је угуше. Невидљива Црква се замишља као она на коју Свето Писмо упућује блиставим терминима, док је видљива Црква једноставно земаљско друштво које могу да заведу снажне поделе и које са пута могу да одувају честе буре времена. Ово је широко распрострањена предрасуда, по форми врло протестантска,¹³ и често се налази као подразумевано схватање у многим западним списима о Цркви. Међутим, ова предрасуда је штетна за православно схватање Цркве, и не одговара православно живом искуству.

Православна Црква одбија да се сложи са овако великом дихотомијом између представа небеске и земаљске Цркве Христове, или између њених невидљивих и њених видљивих особености. Видљива Црква може да се разликује од небеске Цркве у смислу што се једна још увек бори да се савршено повинује вољи Божијој на земљи,

¹³ Иако своје корене има у еклисиологији светог Августина, утолико што је настала у околностима несагледивих тензија, јер је он био принуђен да одговори донатистичким расколницима који су еклисиологију светог Кипријана користили као штап којим би га тукли. Види *О кришћењу*, 5.38.

док је друга нашла своју трансцендентну славу са Господом, али њих две не могу да се раздвоје, будући да су органски повезане као једна иста породица, или заједница, која живи у једној истој енергији Божије спасоносне благодати, премда на различитим „ступњевима“ и у различитим „редовима“ учеништва.¹⁴

Православна Црква примењује, насупротив овом дихотомном схватању, типолошко схватање јединства оваплоћеног Господа са Његовим Телом. Црква је, као што је апостол јасно проповедао, тајанствено Тело Христово.¹⁵ Слично томе, видљиве и невидљиве карактеристике Цркве су обједињене у нераскидивом јединству („подударење у јединству“, како каже свети Кирило Александријски) које не може да се укине. Овакве еклисиологије поделе у себи имају исти онај дихотомни карактер као и христолошка јерес несторијанизма. Отуда православље Цркву види као живу икону Христову. Овај иконички карактер пројављеног Христа (у њој и у њеној заједници, и у свету у облику њене јеванђелске мисије) врхунац има у тајни Свете Евхаристије, која је највиша тачка црквене *koinonia* [грч. заједница – *ѝрим. ѝрев.*]. Епископ, са локалним Црквама око њега окупљеним у прослављању свете тајне причешћа, увек је био сматран за велику икону јединства Цркве. Ово је контекст у којем се по први пут реч „Евхаристија“ икада јавила упућујући на тајну тела и крви Господње, када је свети Игњатије Антиохијски поручио верницима Филаделфијске Цркве:

„Зато, старајте се да (сви) учествујете у једној Евхаристији (= *Лиѝѝурѝји*), јер је једно тело Господа нашег Исуса Христа и једна чаша за сједињење крви Његове, један (је) жртвеник, као што је и један епископ заједно са свештенством и ђаконима, мојим саслужитељима – да бисте све што чините чинили по Богу.“¹⁶

¹⁴ У осамнаестом веку, као одговор формалним приступима калвинистичких богослова који су своје учење о „једној невидљивој Цркви“ доставили источним јерарсима, догматска Посланица Источних Патријараха је изнела следеће тврђење о еклисиологији: „Верујемо, као што нам је и наложено да верујемо, у Цркву која се назива (и која то заиста и јесте) светом, саборном, и апостолском Црквом која прихвата све оне који, који год да су и где год да су, верују у Христа, и који се, будући да су сада на свом земаљском ходочашћу, још увек нису настанили у небеској Отаџбини. Али ми ни најмање не мешамо Цркву која је на своме поклоничком путовању са Црквом која је стигла до своје Отаџбине само зато што (као што неки јеретици мисле) постоје и једна и друга, тако да обе чине (такорећи) два стада једног Врховног Пастира који је Бог, и зато што се обе освећују једним Духом Светим. Овакво њихово мешање је непримерено и неоствариво будући да је једна војујућа и још увек се налази на путу, док друга већ прославља своју победу и стигла је до Отаџбине и примила је награду, а то је нешто што следује и читавај васељенској Цркви“. Цитирано према М. Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology*, Platina, Calif.: St Herman of Alaska Brotherhood Press 1997, стр. 230–1.

¹⁵ Рим. 12, 4–5; 1. Кор. 12, 12–27; Еф. 1, 23; 2, 16, 4, 4.12.16; 5, 23.30; Кол. 1, 18.24; 3, 15.

¹⁶ Св. Игњатије Антиохијски, *Посланица Филаделфијцима*, 4; види такође св. Игњатије Антиохијски, *Посланица Смирњанима* 8: „А поделе избегавајте као почетак (свих) зала. Сви следујте епископу, као Исус Христос Оцу, и свештенству као Апостолима, а ђаконе поштујте као Божију заповест. Нека нико без епископа не ради било шта што се односи на Цркву. Она Евхаристија (= *Лиѝѝурѝја*) нека се сматра сигурном која је под епископом (= *коју врши еѝсѝкој*), или ако он коме дозволи. Тамо где се појави епископ, тамо нека буде и мноштво народа (τὸ πλѝθος = *сви верни*), као што тамо где је Исус Христос, тамо је и саборна (ἡ καθολικѝ = *каѝѝоличанска*) Црква. Није дозвољено без епископа ни крштавати, ни агапе (= *вечере ѝубави*) свршавати, него оно што он одобри, то је и Богу угодно – да (вам) све што чините буде сигурно и поуздано.“ Види такође Игњатије Антиохијски, *Посланица Ефесѝцима*, 5–6, као и *Посланица Матнежанима*, 6–7. Постоји одлично разматрање овог начела евхаристијског црквеног јединства у следећим делима: J. Meyendorff, *Living Tradition: Orthodox Witness in the Contemporary World*, Crestwood, NY: St Vladimir’s Seminary Press 1978, стр. 84, J.

Сама улога и сврха дара тајне причешћа телом и крвљу Господњом је да унесе јединство у Његово стадо, и није мала улога црквеног деловања на земљи у томе да буде место на којем се одвија Евхаристија, у оној мери у којој је Евхаристија јединство Христово, од којег потичу сва друга јединства.

После причешћивања, православни поздрављају једни друге уобичајеним речима: „Христос је међу нама“. Ове речи показују да се ово причешћивање креће од иконичког ка реалном, будући да Евхаристија није само икона присуства Господњег, већ је и стварни дар присуства Христовог. Слично томе, Црква, која је за свет икона Христова, изражава здраво схватање начина на који је призвана да истинску и дивну слику свог Господа представи ширем друштву које тражи (можда несвесно) ову исцељујућу лепоту. Каткад се дешава да чланови Цркве знатно попусте у овом задатку да свога Господа успешно иконизују, али Господ осигурава да Црква никада не изгуби своју иконичку веродостојност и снагу као целина. Индивидуалне моралне слабости припадника Цркве у било којој генерацији (и подједнако морални успеси Цркве као друштва верника) представљају иконично сведочанство Цркве, а оно може бити моћно или слабо у одређеном тренутку или на одређеном месту, исто као што икона може бити блиставо лепа, или пак лоше урађена, али и даље остаје икона.¹⁷ Тако и појединачан члан Цркве може да буде бледа икона Господња, а да у исто време никада не губи основно иконично својство (све док тог верника покајање држи у складу са Црквом). Али тајна читаве Цркве као иконе Христове је беспрекорна, на неки начин аналогна Светој Евхаристији. Њена иконична улога је такође повезана са њеним онтолошким статусом: „биће“ Цркве као Тела Христовог повезано је у јединственост [‘openess’] са живим Господом силом Духа Светога који ствара нови живот. Тако је и са Црквом као иконом Христовом. Она обухвата морални карактер заједничке послушности и оданости верника Господу, али такође и онтолошки карактер (у којем почива беспорекорност њене светости) у оној мери у којој је она тајанствено Тело васкрслог Господа у свету, и носи сву дивоту Његове славе, која је неисцрпно прекрасна у очима Очевим, у непресушним источницима благодати Духа Светога.

Православна мисао је у својој еклисиологији такође користила и типологију Свете Тројице. Дакле, Црква треба да се схвати и као икона Свете Тројице. Ову слику је много теже замислити, баш као што се у историји иконописа показало да је икона Свете Тројице највећи изазов за теолошко виђење иконописаца. Многи ће знати за величанствено призивање иконичне теме „Гостољубља Аврамовог“ од стране светог Андреја Рубљова.¹⁸ Овде икона покушава да ослика крајње спокојну енергију јединства

Zizioulas, ‘The Eucharistic Community and the Catholicity of the Church’ (y J. Meyendorff and J. McLelland (eds.), *The New Man: An Orthodox and Reformed Dialogue*, New York: Agora Books 1973, стр. 107–131) и J. Zizioulas, *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*, London: Darton, Longman & Todd 1985. [Све наводе из *Посланица светог Игњатија Богоносца* доносимо према преводу еп. Атанасија Јевтића, штампаног у књизи *Дела айстојолских ученика*, превео са грчког и краће уводне напомене написао еп. Атанасије Јевтић, друго издање, Врњачка Бања – Требиње 2002 – *нај. црев.*].

¹⁷ Неко би оправдано могао да каже како су многе иконе у нашим црквама далеко од тога да су надахнута уметничка дела, иако и даље служе као проводник благодати. Како је красно пронаћи дивну икону која такође припада надахнутом уметничком обрасцу: овде се форма и служба удружују у снажној хармонији.

¹⁸ Авраам и Сара код Мамвријског дуба, који послужују тројицу анђела ‘који су као један Господ’. Древна светоотачка егзегеза је ово прихватила као библијску икону Свете Тројице, Пост. 18, 1–15. О овој

у љубави, онакву каква настаје у спасавајућем деловању Божијем, из човекољубља Божијег према свету. Такав је случај и са Црквом као иконом Свете Тројице. Једноставно речено, начело уличностњења (трију *ипостаси* – Оца, Сина и Духа Светога) предочава тајну толико чврстог јединства да може да постоји само један Бог. Сила љубави изгони раздвајање. Крајње уличностњење (уипостазираност – ‘hypostatization’) трију Личности се пројављује не у раздјељености већ у онтолошкој заједници посебности. Слично томе, у локалној Цркви се пројављује свеукупност бића Цркве, али ова индивидуација није супротстављена јединству са васељенском Црквом, већ је у њој испуњена. Њен ипостасни идентитет, идентитет ње као локалне Цркве, није „део“ веће целине (баш као што ни три *ипостаси* нису здружени „делови“ једног Бога). Оваква тројична тајна Цркве је откривена у самом Христовом опису унутрашње енергије црквеног јединства као тајне која се излива из саме љубави и јединства које Он и Његов Отац деле, што није мање од силе божанског живота Свете Тројице:

„Не молим пак само за њих, него и за оне који због речи њихове поверују у мене: да сви једно буду, као ти, Оче, што си у мени и ја у теби, да и они у нама једно буду, да свет верује да си ме ти послао.“¹⁹

Ово божанско јединство, које међу Личностима Свете Тројице представља подједнака сила божанске суштине, је, што се Цркве тиче, не толико ‘суштина’ свештеног јединства, већ учествовање у њему, онако као што створења учествују у божанском животу кроз благодат. Грчка реч за суштину је *ousia*, а за учествовање – *metousia*. Ово је сасвим добар синоним за „учествовање у благодати“, или за обожење верника какво христолики живот доноси. Таква *metousia* у самој Светој Тројици је срце неоспорног јединства Цркве на земљи. То је такође корен служења и сведочења Цркве као иконе Свете Тројице међу читавим људским родом.

превод са енглеског:
Маријана и Срећко Петровић

икони се изврсно разматра у J. Chryssavgis, *Beyond the Shattered Image*, Minnesota: Light and Life Publishing 1999, стр. 134.

¹⁹ Јн. 17, 20–21.

THE CHURCH: BRIDE OF THE LAMB

V. Rev. Fr. John Anthony McGuckin

Summary: The Scriptures provide the fundamental material for Orthodox ecclesiology, but the dogmatic and central phrase of the Nicene Creed is also very important, in which the Church is defined as a central mystery of the Christian faith. Orthodoxy refuses to concur with a conception of the Church that has become increasingly common in the West since the Reformation – and that is the tendency to strictly demarcate the heavenly and the earthly church into separate entities. It applies, against this dichotomous understanding, the typological understanding of the Incarnate Lord's unity with his own body. The Church, as the apostle clearly taught, is the mystical Body of Christ. Orthodox thought has also used the typology of the Holy Trinity in its ecclesiology. The Church is, then, to be understood as the icon of the Holy Trinity also.

Key words: Church, icon, mystery, Eucharist, bishop, ecclesiology, christology, triadology